Ruben Willaert
restauratie & archeologie
decoratie

GEEFT HET VERLEDEN EEN TOEKOMST

Zwembad Menenstraat
(Wevelgem, West-Vlaanderen)

Projectcode: 2019A259
Januari 2019

ARCHEOLOGIENOTA
BUREAUONDERZOEK (FASE 0)
DEEL 1: RESULTATEN VAN HET BUREAUONDERZOEK

Colofon

Ruben Willaert bvba
Ten Briele 14 bus 15
8200 Sint-Michiels-Brugge

Auteurs: Wouter Van Goidsenhoven, Aaron Willaert

Het eventuele nummer van het wettelijk depot of het buitenlandse equivalent hiervan: /
De naam en het erkenningsnummer van de erkende archeoloog:
Ruben Willaert, OE/ERK/Archeoloog/2015/00069

© Ruben Willaert bvba, Sint-Michiels-Brugge, 2019
Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert bvba.

Ruben Willaert bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUDSTAFEL

1 Resultaten van het bureauonderzoek 7

1.1 Administratieve gegevens 7
1.2 Onderzoeksopdracht 9

1.2.1 Doelstelling 9
1.2.2 Onderzoeksvragen 9
1.2.3 Juridische context 9
1.2.4 Randvoorwaarden 9
1.2.5 Archeologische voorkennis van het terrein 9

1.3 Werkwijze en strategie 11

1.3.1 Methode 11
1.3.2 Fysisch geografische situatie 11
1.3.3 Historische context en bekende archeologie 11
1.3.4 Archeologische indicatoren 11
1.3.5 Verstoringshistoriek 12
1.3.6 Introductie tot het projectgebied 13

1.3.6.1 Ruimtelijke situering 13
1.3.6.2 Geplande werken 14

1.4 Assessmentrapport 17

1.4.1 Fysisch geografische en geologische situatie 18

1.4.1.1 Landschappelijke situering 18
1.4.1.2 Tertiaire lithostratigrafie 22
1.4.1.3 Quartaire lithostratigrafie 23
1.4.1.4 Bodemvormingsprocessen 24

1.4.2 Historische en archeologische voorkennis 25

1.4.2.1 Historische context en bekende archeologische vindplaatsen 25
1.4.2.2 Archeologische indicatoren en cartografische bronnen 26
1.4.2.3 Overzicht van de gekende archeologische waarden 31
1.4.2.4 Huidige gebruik en verstoringen 38

1.5 Synthese 41

2 Bibliografie 43

FIGURENLIJST

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart (Bron: Geopunt).....8
Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België (Bron: Geopunt). 8
Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2017 (Bron: Geopunt).....13
Figuur 4: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2017 (Bron: Geopunt).....14
Figuur 5: Werfinrichtingsplan (bron: opdrachtgever).....15
Figuur 6: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2017 (Bron: Geopunt).....16
Figuur 7: Doorsnede zwembad (bron: opdrachtgever).....16
Figuur 8: Projectgebied weergegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt).....18
Figuur 9: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).....19
Figuur 10: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de waterlopen (Bron: Geopunt).....20
Figuur 12: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).....21
Figuur 13: Hoogteverloop, N-Z (Bron: Geopunt);.....21
Figuur 14: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart (Bron: Geopunt). ..22
Figuur 15: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (Bron: Geopunt). .23
Figuur 16: Projectgebied weergegeven op de Bodemkaart (Bron: Geopunt).....24
Figuur 17: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt).....26
Figuur 18: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt).....27
Figuur 19: Projectgebied weergegeven op de Atlas der Buurtwegen, ca. 1840 (Bron: Geopunt).....28
Figuur 20: Projectgebied weergegeven op de Popppkaart, 1842-1879 (Bron: Geopunt).....28
Figuur 21: Projectgebied weergegeven op de loopgravenkaart, december 1917 (Bron: Memory Maps – 10928SE2-3A-271217).....29
Figuur 22: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van 1961 (Bron: Cartesius).....29
Figuur 23: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van 1973 (Bron: Cartesius).....30

Figuur 24: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de CAI binnen een straal van 2 kilometer (Bron: Geopunt). 32
Figuur 25: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt). 38
Figuur 26: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt). 39
Figuur 27: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt) 39
Figuur 28: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2008-2011 (Bron: Geopunt). 40
Figuur 29: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2017 (Bron: Geopunt). 40

TABELLENLIJST

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.....7

1 Resultaten van het bureauonderzoek

1.1 Administratieve gegevens

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.

a) De locatie van het vooronderzoek met vermelding van:	Provincie	West-Vlaanderen
	Gemeente	Wevelgem
	Deelgemeente	/
	Postcode	8560
	Adres	Menenstraat 122 8560 Wevelgem
	Toponiem	Zwembad Menenstraat
	Bounding box (Lambertcoördinaten)	X_{min} = 65732 Y_{min} = 167012 X_{max} = 65887 Y_{max} = 167119
b) Het kadasterperceel met vermelding van gemeente, afdeling, sectie, perceelsnummer of -nummers en kaartje	Wevelgem, Afdeling 1, Sectie A, nr. 365m Figuur 1	
c) Een topografische kaart van het onderzochte gebied waarvan de schaal afgestemd is op de grootte van het projectgebied	Figuur 2	
d) Alle betrokken actoren en specialisten	Wouter Van Goidsenhoven (archeoloog) Clara Thys (archeoloog) Elke Ghyselbrecht (aardkundige) Aaron Willaert (historicus)	
e) Personen buiten het project die geraadpleegd of betrokken werden voor algemene wetenschappelijke advisering	/	

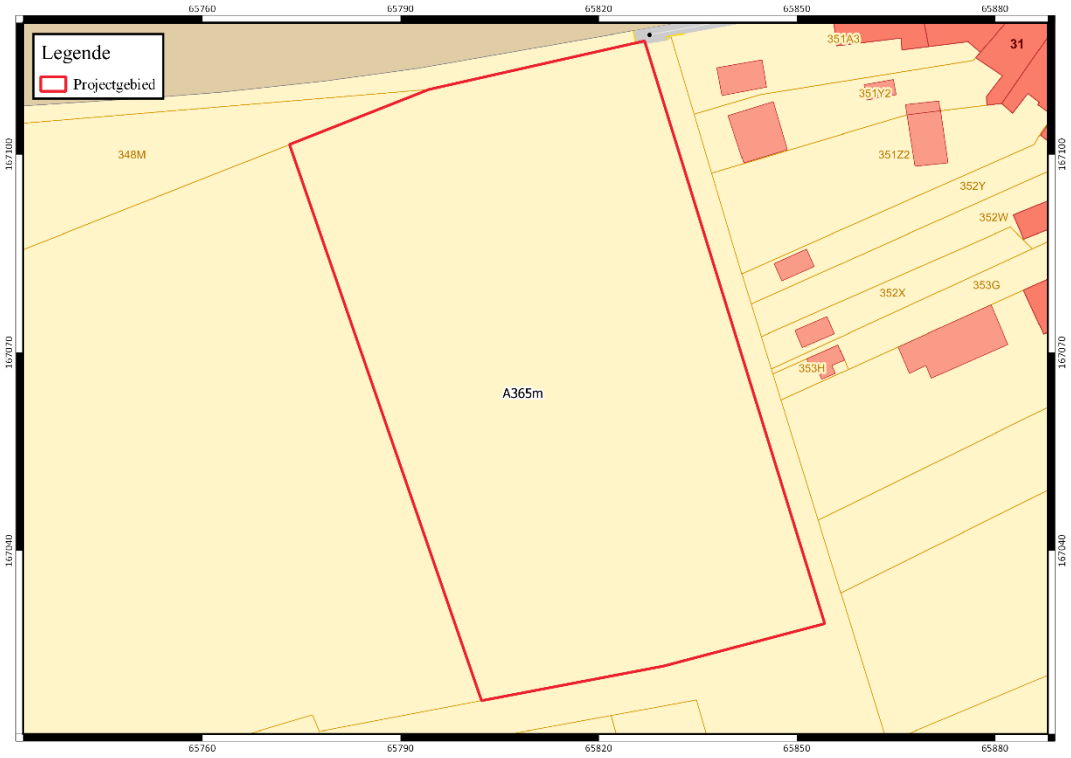

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart (Bron: Geopunt).

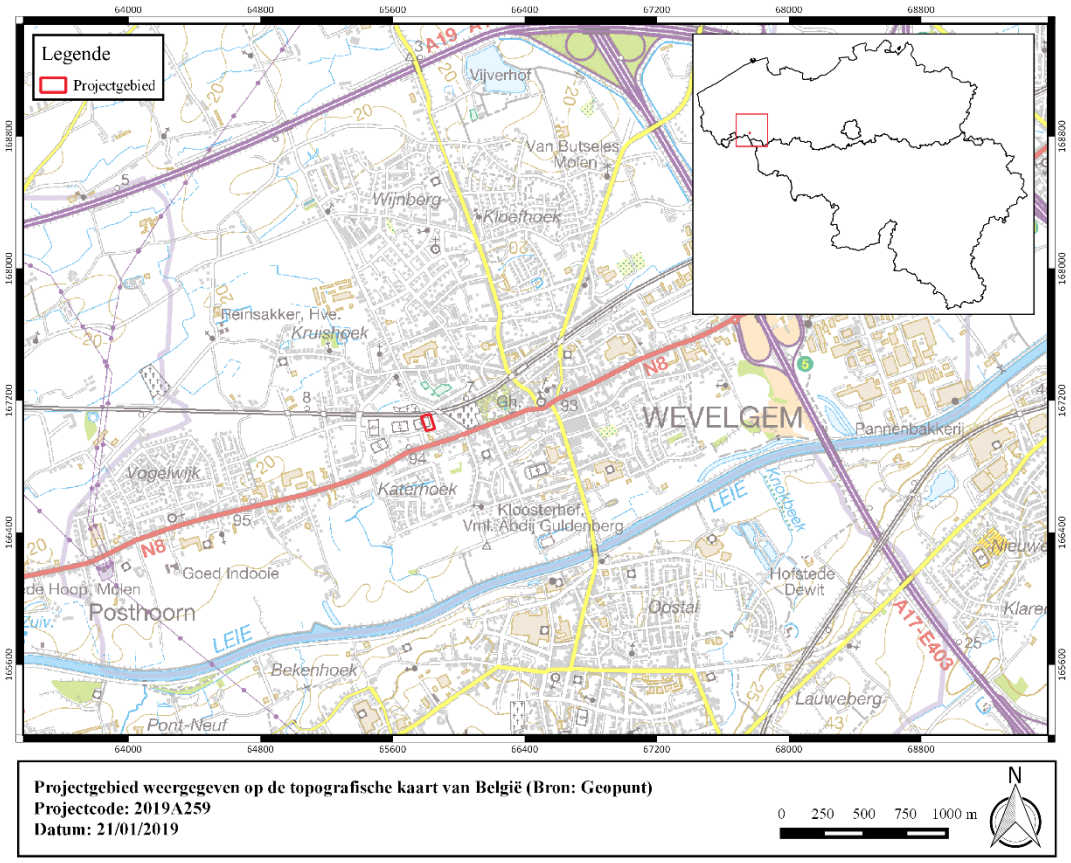

Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België (Bron: Geopunt).

1.2 Onderzoeksopdracht

1.2.1 Doelstelling

Het archeologisch vooronderzoek betracht altijd eerst door raadpleging van gekende en ontsloten informatiebronnen tijdens een bureauonderzoek eventueel aanwezig archeologisch erfgoed binnen het onderzoeksgebied te inventariseren, waarderen en veiligstellen.

1.2.2 Onderzoeksvragen

Voor het bureauonderzoek zijn volgende onderzoeksvragen te formuleren:

- Hoe is de aardkundige opbouw van het onderzoeksgebied?
- Welke processen van bodemvorming zijn bekend?
- Welke geomorfologische processen zijn te bekend?
- Welke aardkundige eenheden zijn archeologisch relevant en wat is hun diepteligging?
- Zijn er archeologische resten bekend binnen de grenzen van het plangebied?
- Welke is de aard en ouderdom van bekende archeologische resten?
- Welke is de conserveringsgraad en gaafheid van bekende archeologische resten?
- Wat is de invloed van de toekomstige inrichting op eventueel aanwezige archeologische resten?

1.2.3 Juridische context

Het onderzoeksterrein situeert zich volgens het gewestplan in een zone bestemd als woongebied. Het plangebied situeert zich noch binnen een vastgestelde archeologische zone, noch binnen een archeologische site, noch binnen een zone waar geen archeologie te verwachten valt. Deze archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m^2 of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 3000 m^2 of meer bedraagt.

De oppervlakte van de geplande bodemingrepen bedraagt 5025 m^2; vandaar is men verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

1.2.4 Randvoorwaarden

Voor het bureauonderzoek worden enkel toegankelijke en beschikbare bronnen gebruikt.

Een archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem is momenteel economisch onwenselijk voorafgaand aan het aanvragen van de stedenbouwkundige vergunningsaanvraag. De opdrachtgever wenst het verkrijgen van de vergunning af te wachten.

Daarom wordt geopteerd voor de uitzonderingsprocedure waarbij een nota wordt aangeleverd op basis van een bureauonderzoek. In dit bureauonderzoek wordt nagegaan of er op het projectgebied een uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem noodzakelijk is en of (gedeeltelijke) vrijgave mogelijk is.

1.2.5 Archeologische voorkennis van het terrein

Binnen de grenzen van projectgebied Zwembad Menenstraat Wevelgem werd in het verleden geen archeologisch onderzoek uitgevoerd.

In de omgeving zijn wel enkele archeologische vindplaatsen gekend (cfr. infra).

1.3 Werkwijze en strategie

1.3.1 Methode

In de praktijk resulteert het bureauonderzoek in een inschatting van het archeologisch potentieel van een onderzoeksgebied. Het archeologisch potentieel drukt een verwachting uit ten aanzien van voorkomen, aard, gaafheid en conservering van de archeologische resten in de ondergrond van de planlocatie. Het archeologisch potentieel is gebaseerd op vier variabelen: fysisch-geografische situatie, bekende archeologische vindplaatsen, archeologische indicatoren en verstoringshistoriek.

Pas na de vaststelling van het archeologisch potentieel kunnen onderbouwde inschattingen worden gemaakt over de planeffecten op eventueel archeologisch erfgoed.

1.3.2 Fysisch geografische situatie

Geologische, geomorfologische en bodemkundige data informeren over de genese van het landschap in het plangebied, de bodemopbouw en de ligging en de stratigrafische positie van sedimenten waarin archeologische fenomenen kunnen voorkomen. Een aantal (prehistorische) vindplaatstypen kunnen bovendien uitgesproken gekoppeld worden aan specifiek aanwijsbare landschapsvormen.

De aardkundige data laten ook toe om een verwachting te formuleren ten aanzien van de verschijningsvorm, d.i. de conserveringsgraad en gaafheid van het archeologische erfgoed.

Volgende informatiebronnen werden geconsulteerd t.b.v. een eerste aardkundige analyse:

- Tertiair en Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- Toelichting bij de Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- Bodemkaart van Vlaanderen
- Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen
- Hydrografische kaart van Vlaanderen
- Bodemerosie kaart

1.3.3 Historische context en bekende archeologie

Beschikbare historische en toponymische kennis over woonplaatsen (buurtschap, gehucht, dorp, stad) in en nabij het onderzoeksgebied kan een zinvol kader bieden om de betekenis van bekende archeologische vindplaatsen te evalueren.

Om een overzicht te krijgen van de bekende archeologische vindplaatsen binnen het onderzoeksgebied werd de Centrale Archeologische Inventaris van Agentschap Onroerend Erfgoed[1] geraadpleegd en is lokaal geïnformeerd naar recent onderzoek.

1.3.4 Archeologische indicatoren

Archeologische indicatoren omvatten diverse datacategorieën zoals resultaten van non-intrusieve archeologische prospectietechnieken (bijvoorbeeld vondstmeldingen van metaaldetectie), toevallige vondsten bij niet-archeologische graafwerken, maar vooral ook historisch-cartografische, iconografische data en fotocollecties. Ze vormen fysiek aanwijsbare

[1] https://cai.onroerenderfgoed.be/

fenomenen die een aanwijzing kunnen zijn voor de aanwezigheid, ter plaatse of in de nabijheid, van archeologische sites.

Archeologische indicatoren zijn gezocht in de Centrale Archeologische Inventaris van het Agentschap Onroerend Erfgoed en in ontsloten cartografische bronnen zoals:

- Ferrariskaart, 1771-1777
- Atlas der Buurtwegen uit ca. 1841
- Poppkaart, 1842-1879
- Loopgravenkaart, 1917
- Topografische kaart 1961
- Topografische kaart 1973

1.3.5 Verstoringshistoriek

De verstoringsgraad van het onderzoeksgebied bepaalt in belangrijke mate de te verwachten gaafheid en bewaringsgraad van eventueel aanwezig archeologische bodemarchief. Om een correcte inschatting van de verstoring van de bodem te kunnen maken kunnen allerhande bronnen van pas komen. Zo kan mondelinge informatie van vroegere gebruikers of bewoners, beschikbare plannen van (verdwenen) constructies, verslagen van bodemonderzoeken en saneringen of informatie over delfstoffenwinning relevante informatie bieden.

Aanvullende informatie over recent historisch landgebruik is afkomstig van geraadpleegde luchtopnames vanaf 1971.[2]

[2] http://www.geopunt.be/

1.3.6 Introductie tot het projectgebied

1.3.6.1 Ruimtelijke situering

Het onderzoeksterrein is gelegen in Wevelgem, in het zuiden van de provincie West-Vlaanderen. In het noorden grenst de gemeente aan Ledegem (Rollegem-Kapelle en St.-Eloois-Winkel), in het oosten aan Kortrijk (Heule, Bissegem en Marke) en in het westen grenst Wevelgem aan Moorslede (Dadizele).

Het plangebied maakt deel uit van het gemeentelijke sportcomplex, gelegen aan de Menenstraat. De noordzijde van het plangebied grenst aan de spoorlijn 69 (Kortrijk-Poperinge), de westzijde van het plangebied sluit aan bij grasland. De oost-en zuidzijde van het projectgebied grenzen aan verharding.

De dorpskern van Wevelgem situeert zich ca. 700 meter ten oosten, de stadskern van Menen situeert zich ca. 3,7 kilometer ten westen.

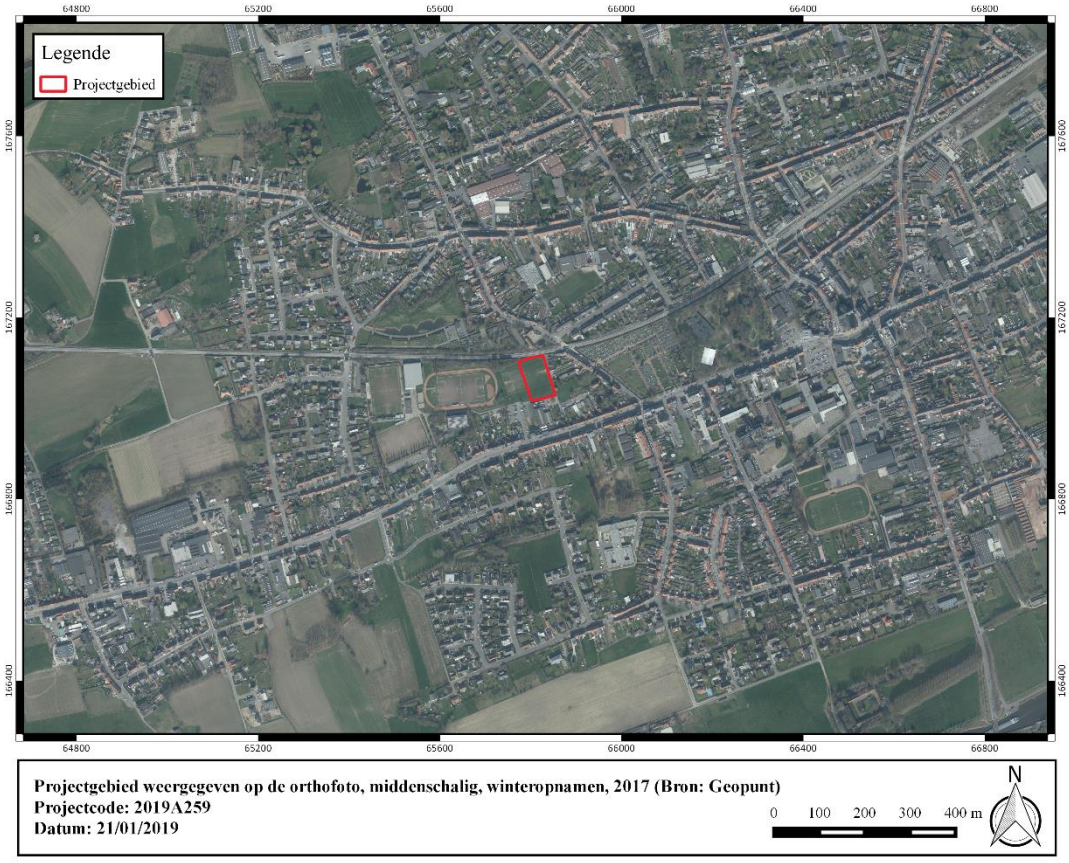

Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2017 (Bron: Geopunt).

1.3.6.2 Geplande werken

1.3.6.2.1 Bestaande toestand

De totale oppervlakte van het projectgebied bedraagt 5025 m².

Het plangebied is op heden integraal in gebruik als voetbalveld. Aan de westzijde situeert zich een constructie voor wisselspelers, aan de oostzijde staat een goal. Er kan vermoed worden dat het terrein voor de aanleg van het voetbalplein deels is genivelleerd/geëgaliseerd en dat er een drainagesysteem werd aangelegd. Deze stelling kan echter niet bevestigd worden door oude plannen of bodemonderzoeken.

Figuur 4: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2017 (Bron: Geopunt).

1.3.6.2.2 Ontworpen toestand

De opdrachtgever plant de realisatie van een zwembad met omliggende infrastructuur.

De omliggende infrastructuur betreft regenwaterputten, infiltratieputten en nutsleidingen. Waar deze buitenaanleg dient gerealiseerd te worden is nog niet in detail gekend, maar deze zal zich integraal situeren binnen de contouren van het projectgebied.

Daarnaast dient rekening gehouden te worden met de aanleg van de werfzone, werfwegen en zone voor stockage. Deze zijn aangeduid op onderstaand werfinrichtingsplan. Voor de aanleg van deze zones wordt een bodemingreep gerekend van ca. 50 cm-mv.

Rondom het gebouw worden paadjes, groenzone en parkeergelegenheid voorzien. Hiertoe dient een algemene bodemingreep gerekend te worden tot ca. 50 cm-mv.

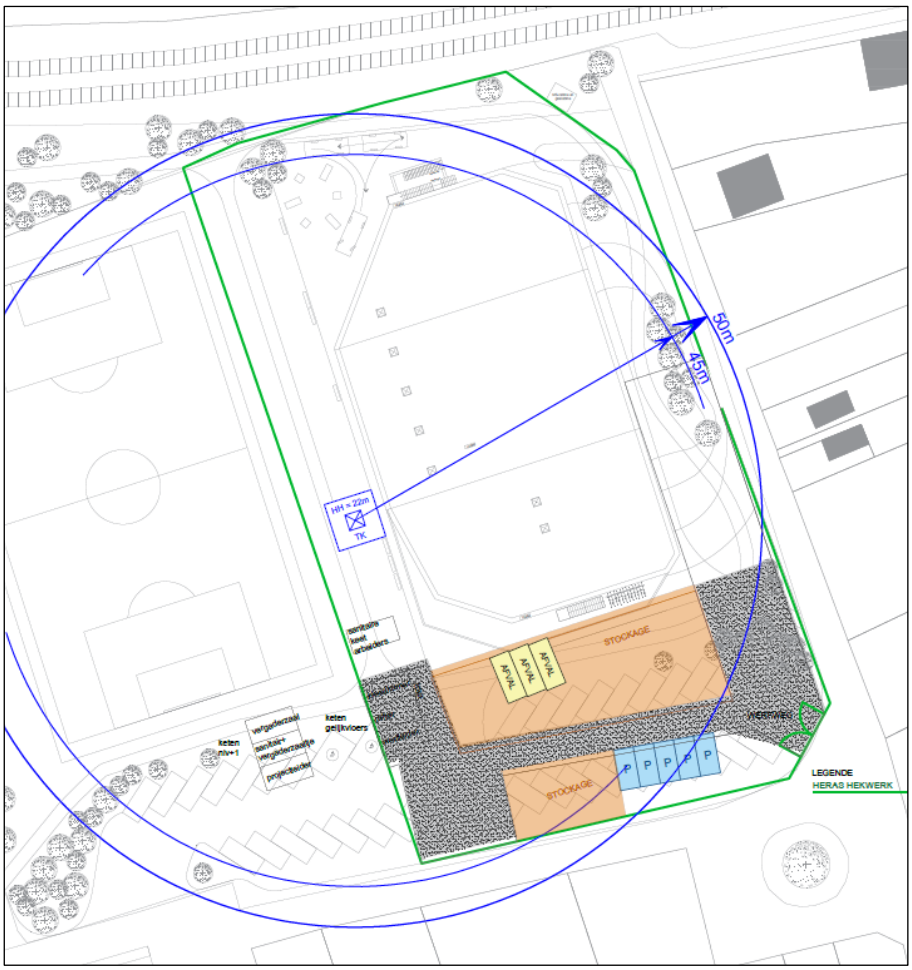

Figuur 5: Werfinrichtingsplan (bron: opdrachtgever).

Het zwembad zelf heeft een footprint van ca. 1785 m². Het overgrote deel (ca. 1180 m²) zal onderkelderd zijn tot een diepte van 3,30 m-mv, excl. vloerplaat. Dit kelderniveau omvat een 25 m-bad, buffersystemen, stooklokalen, lokalen voor de technieker, zone met waterbehandeling, etc.

Op het gelijkvloers wordt een 25 m-bad en een instructiebad gerealiseerd. In het noordwestelijk deel van het gebouw wordt de aanleg voorzien van een *wide slide*, een recreatiebad en een peuterbad. In het zuidelijk compartiment van het gebouw worden kleedruimtes aangelegd.

Op het niveau +1 zullen zich bureaus, leslokalen en cafetaria situeren.

Figuur 6: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2017 (Bron: Geopunt).

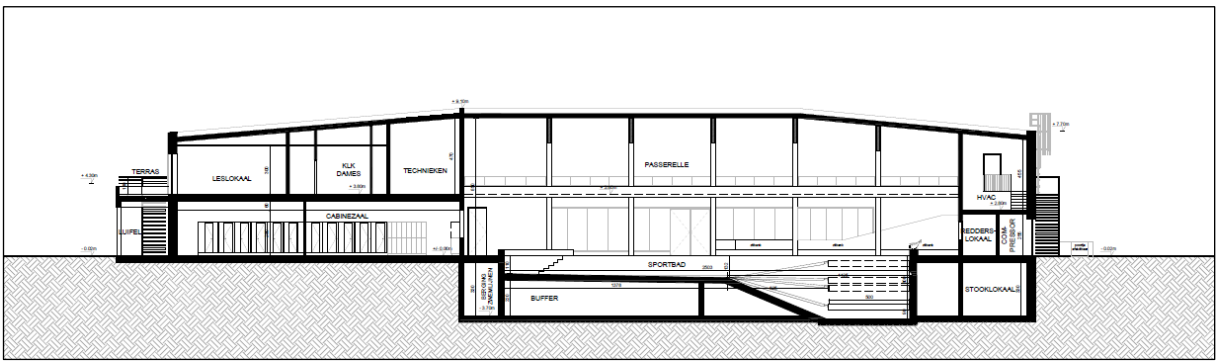

Figuur 7: Doorsnede zwembad (bron: opdrachtgever).

1.4 Assessmentrapport

Het assessmentrapport omvat alle relevante gegevens die over het projectgebied verzameld kunnen worden uit toegankelijke literatuur en kaartmateriaal, die bijdragen tot het gefundeerd inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied. Om dit laatste te bereiken worden de verzamelde gegevens met elkaar vergeleken, geconfronteerd en samengelegd. Dit rapport heeft als doel het plangebied binnen zijn archeologisch en landschappelijk kader te plaatsen, rekening houdend met de geplande bodemingrepen. De studie maakt gebruik van verschillende datasets, waarbij het uitgangspunt steeds het ontwerpplan van de toekomstige bodemingrepen is. Dit ontwerpplan wordt telkens geprojecteerd op de geologische, bodemkundige en historische kaarten. Alle kaartmateriaal werd vervaardigd met behulp van QGIS, een geografisch informatiesysteem.

Op basis van deze assessment van het projectgebied kan een gegronde argumentatie opgesteld worden over de noodzaak en het nut van al dan niet verder te nemen archeologische maatregelen, die uiteengezet worden in deel 2: het programma van maatregelen.

1.4.1 Fysisch geografische en geologische situatie

1.4.1.1 Landschappelijke situering

Het onderzoeksterrein is gelegen in de zandleem- en leemstreek.

Wevelgem is gelegen in de Leievallei. De Leie vormt tevens de zuidelijke grens van de gemeente. Ten zuiden van het plangebied zijn op het DHMV de westelijke uitlopers van de Vlaamse Ardennen waar te nemen. Het plangebied situeert zich ca. 1 km ten noorden van de actuele loop van de Leie, op de rand van het Weichseliaan rivierterras op een hoogte van 19.2 – 19.6 m TAW. Het terrein helt licht af in zuidelijke richting.

Ten noorden en ten oosten van het plangebied stromen respectievelijk de Neerbeek en de Tolbeek richting de Leie. Hydrografisch is het plangebied gelegen in het Leiebekken, deelbekken Grensleie.

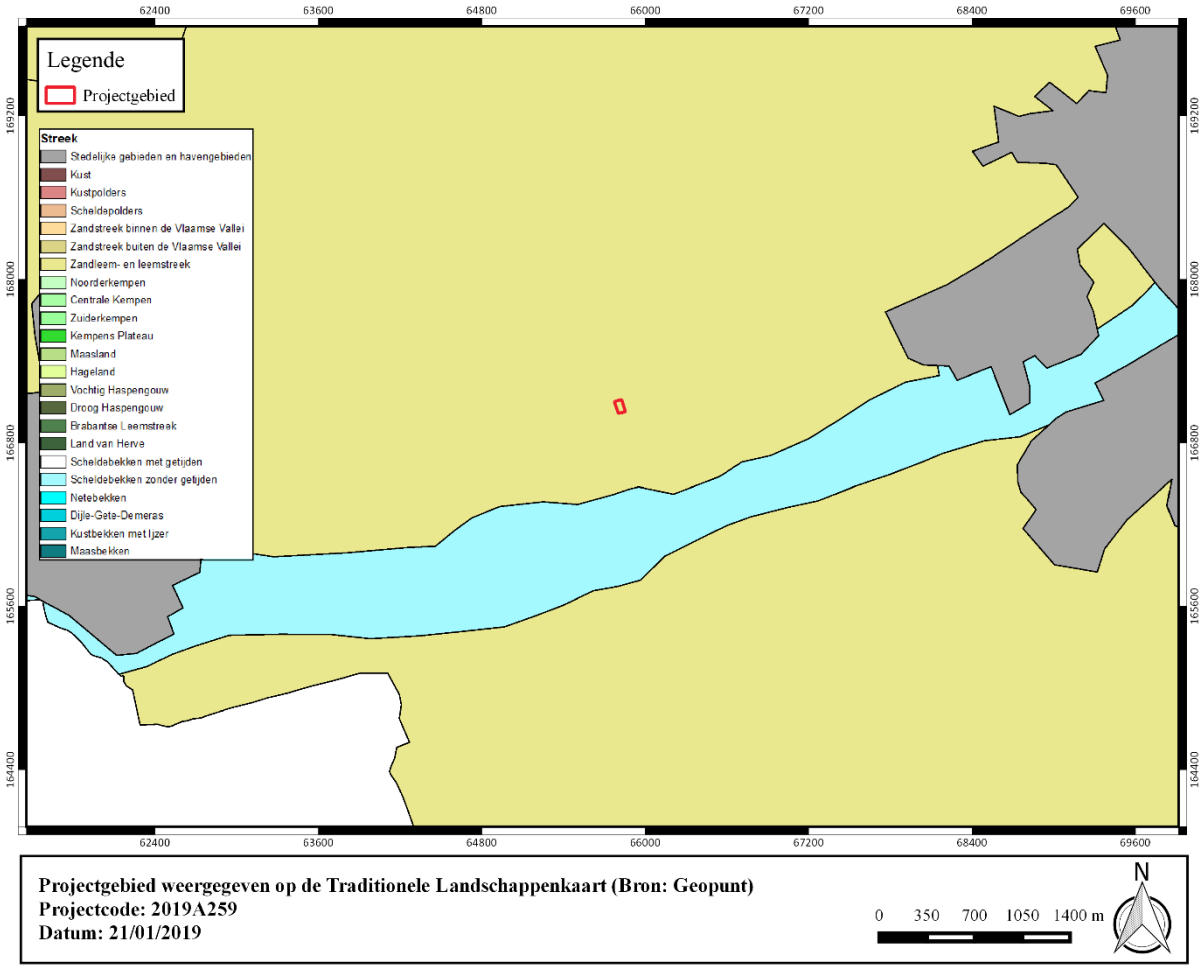

Figuur 8: Projectgebied weergegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt).

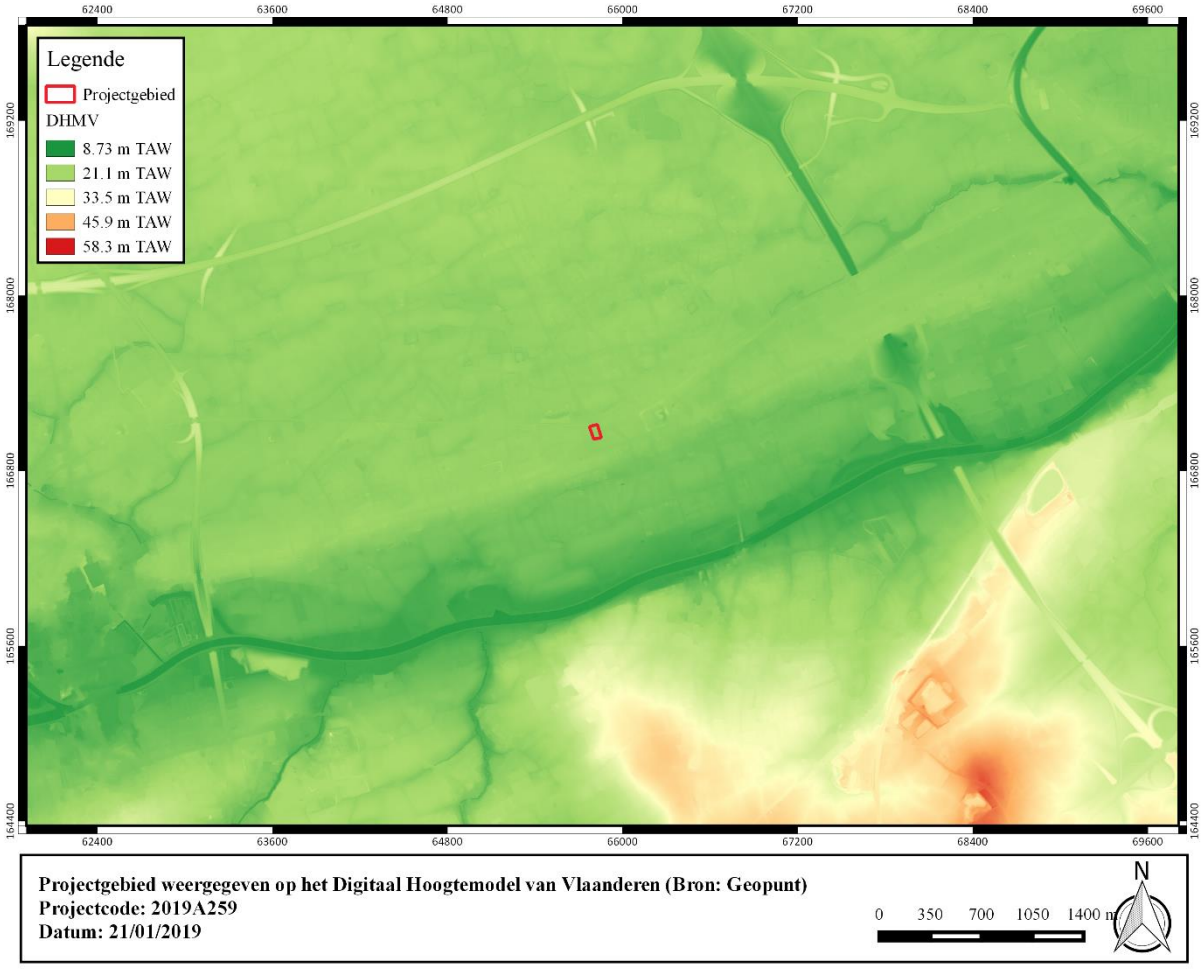

Figuur 9: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).

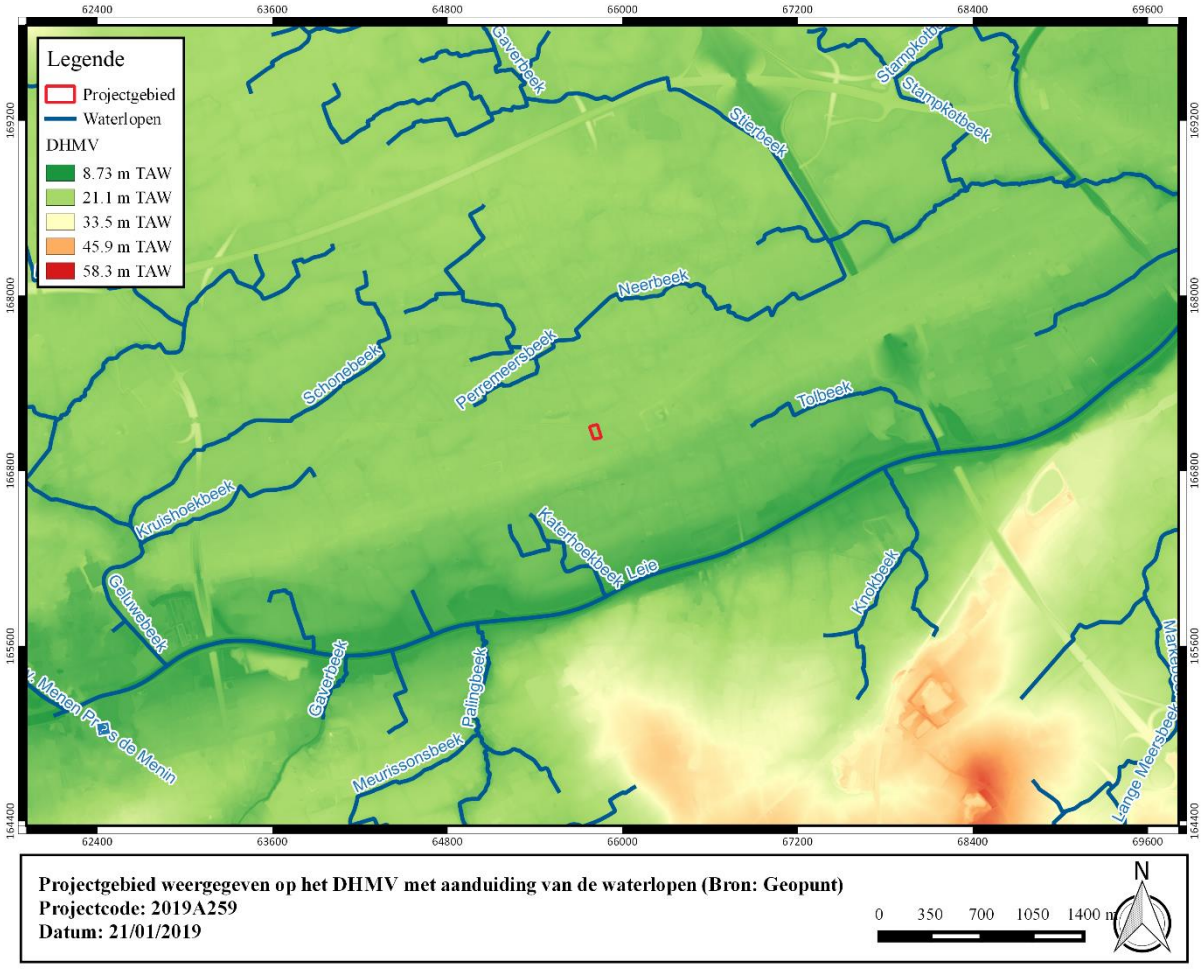

Figuur 10: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de waterlopen (Bron: Geopunt).

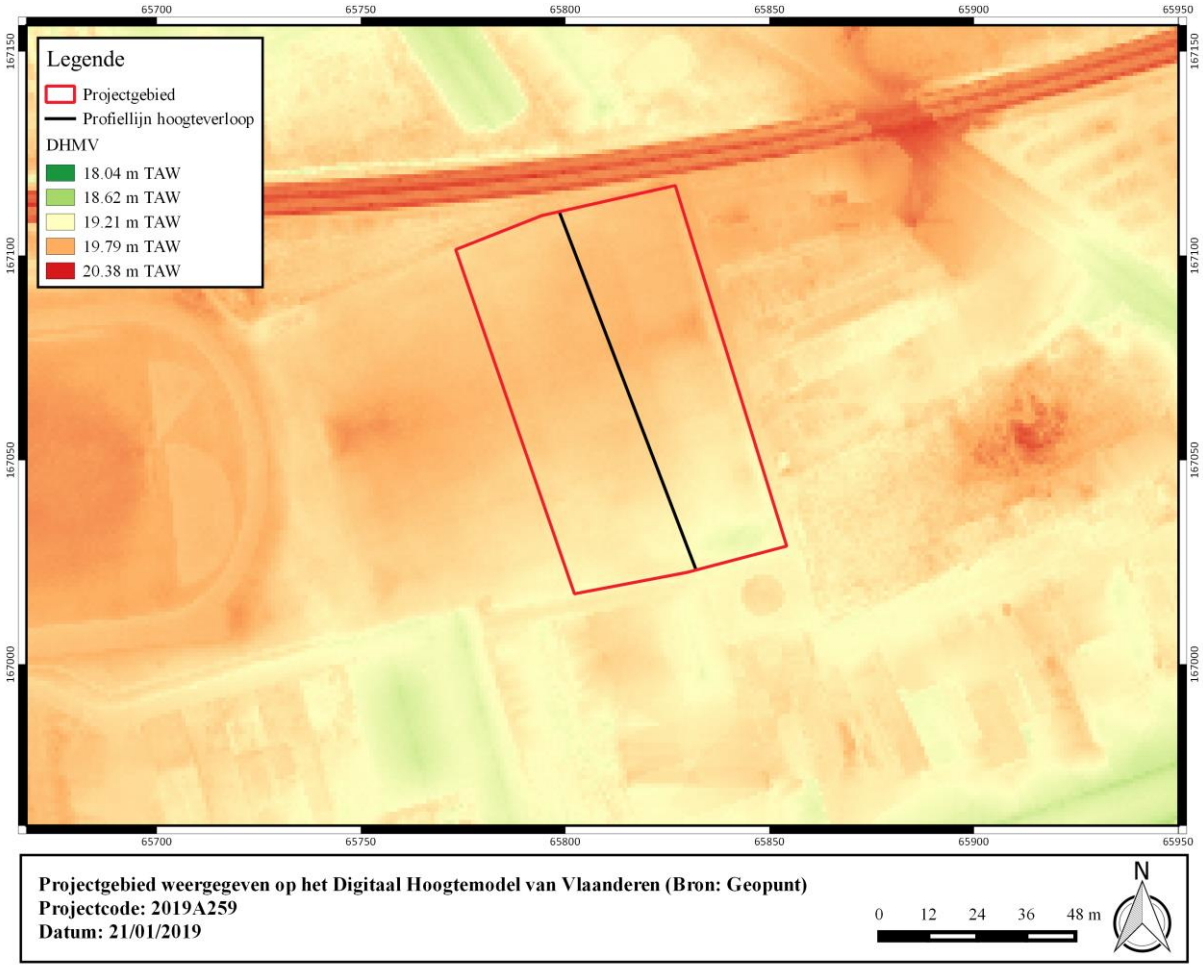

Figuur 11: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).

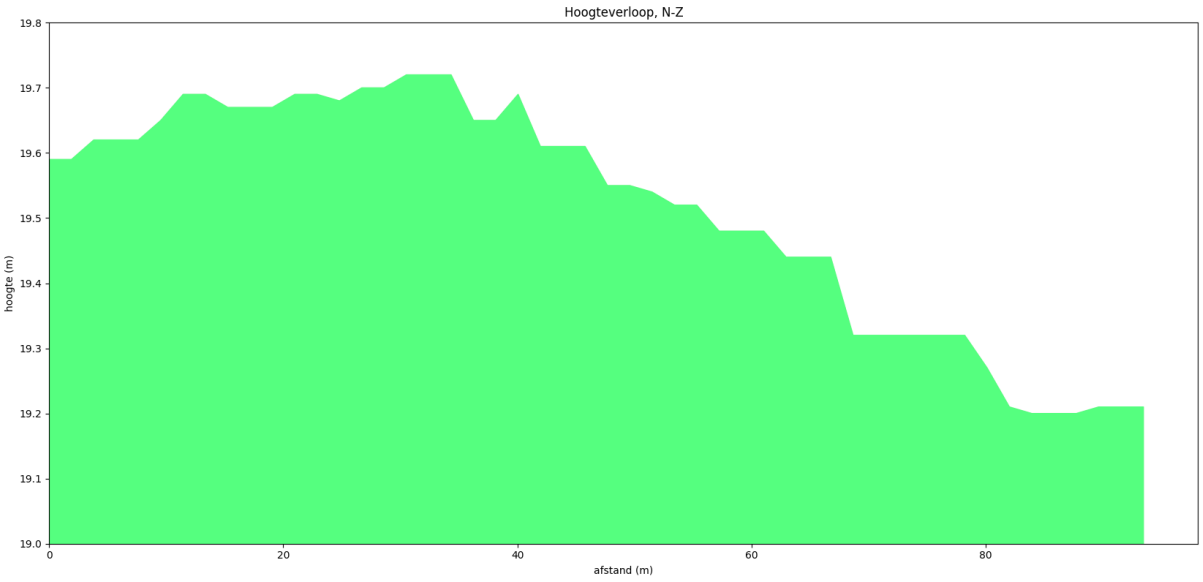

Figuur 12: Hoogteverloop, N-Z (Bron: Geopunt);

1.4.1.2 Tertiaire lithostratigrafie

Het projectgebied is gelegen in het **Lid van Moen** (Formatie van Kortrijk). Deze formatie bestaat hoofdzakelijk uit mariene kleiige sedimenten, die weinig macrofossielen bevatten en is de eerste afgezette formatie van het Vroeg-Eoceen (54,8 Ma – 49,0 Ma). Over het algemeen worden de afzettingen siltiger of zandiger (ondieper afzettingsmilieu) naar het zuidoosten toe en homogeen kleiiger naar het noorden en noordoosten toe (dieper afzettingsmilieu). De Formatie van Kortrijk wordt ingedeeld in vier leden; van onder naar boven: het Lid van Mont-Héribu, het Lid van Saint-Maur, het Lid van Moen en het Lid van Aalbeke. Het Lid van Mont-Héribu rust op de Groep van Landen.

Het **Lid van Moen** is afgezet tijdens een periode van zeespiegelschommelingen, wat resulteerde in een heterogeen sedimentpakket. Het is een grijze kleiige silt, waartussen intercalaties voorkomen van zand met grof glauconiet of gebroken schelpresten. Deze grove lagen zijn vermoedelijk afgezet tijdens stormperiodes (tempestieten). Naar het noorden en noordoosten toe gaat deze eenheid over naar een meer homogene kleiigere afzetting.

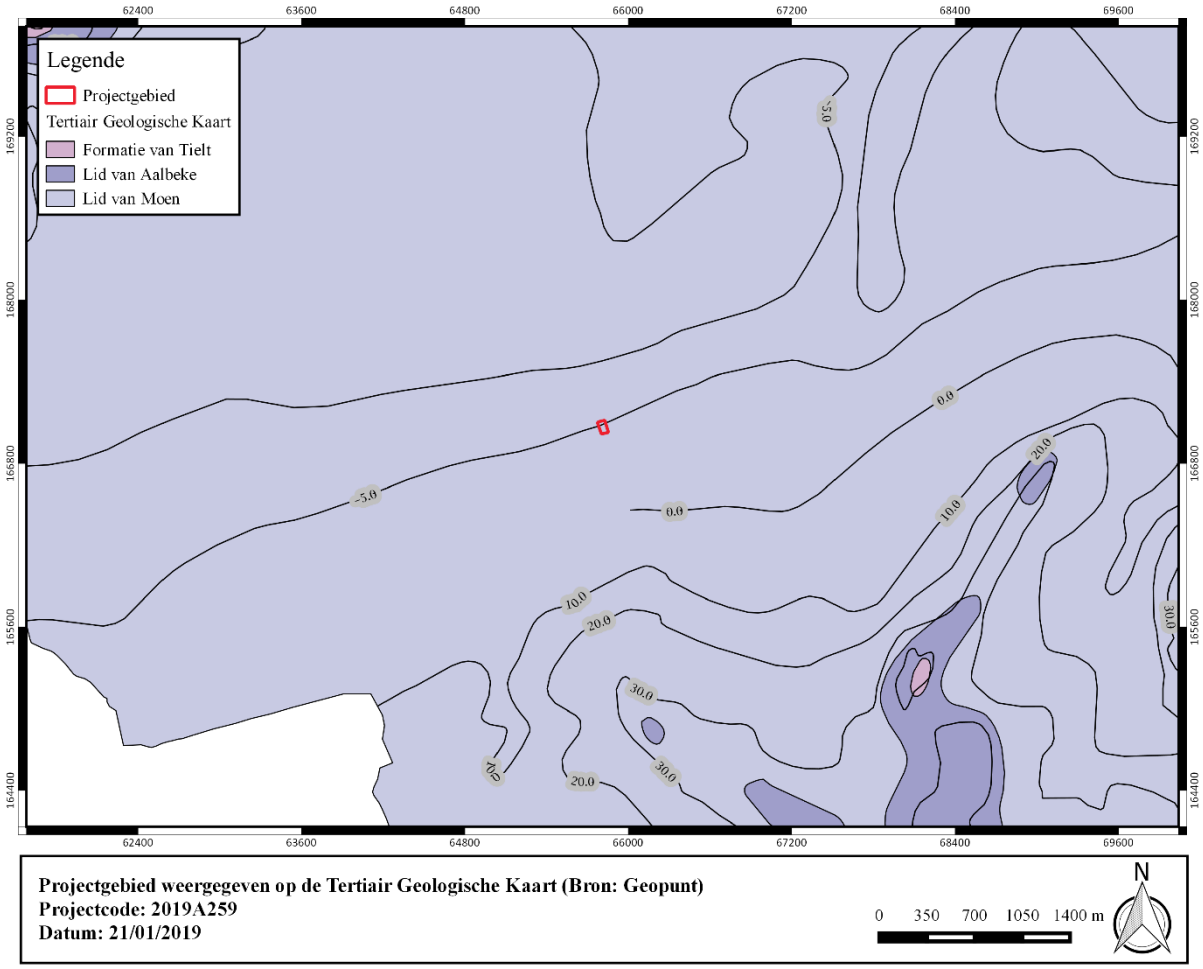

Figuur 13: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart (Bron: Geopunt).

1.4.1.3 Quartaire lithostratigrafie

Het projectgebied is gelegen in het Quartair Type 3. Dit type bestaat uit een basis van fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan gevolgd door een eolische afzetting van het Weichseliaan tot mogelijk Vroeg-Holoceen (zandleem tot leem). Deze afzetting kan eventuele hellingsafzettingen bevatten van het Quartair.

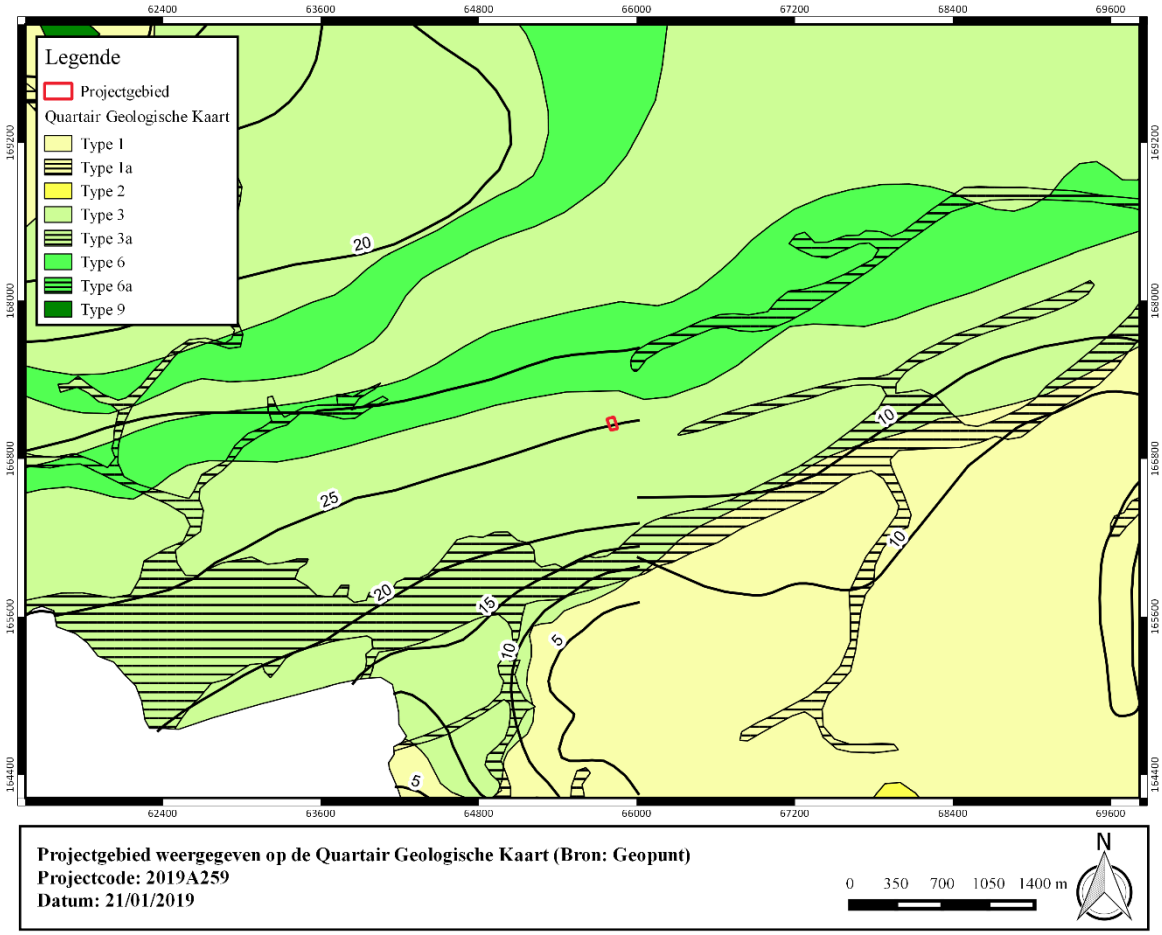

Figuur 14: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (Bron: Geopunt).

1.4.1.4 Bodemvormingsprocessen

Het bodemtype Lca is een matig droge zandleembodem met textuur B horizont. De Ap horizont rust op een E horizont van ca. 40 cm dik of rechtstreeks op de textuur B horizont. De textuur B is aangereikt met klei en sesquioxiden en is een bruin zwaar zandleem. Roestverschijnselen beginnen tussen 80 en 120 cm.

Het bodemtype Pbc is een droge lichte zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont. De Ap is 25-50 cm dik, matig humeus en donker grijsbruin. De textuur B komt voor tussen 90 en 120 cm diepte en is verbrokkeld. Roestverschijnselen komen voor tussen 90 en 120 cm.

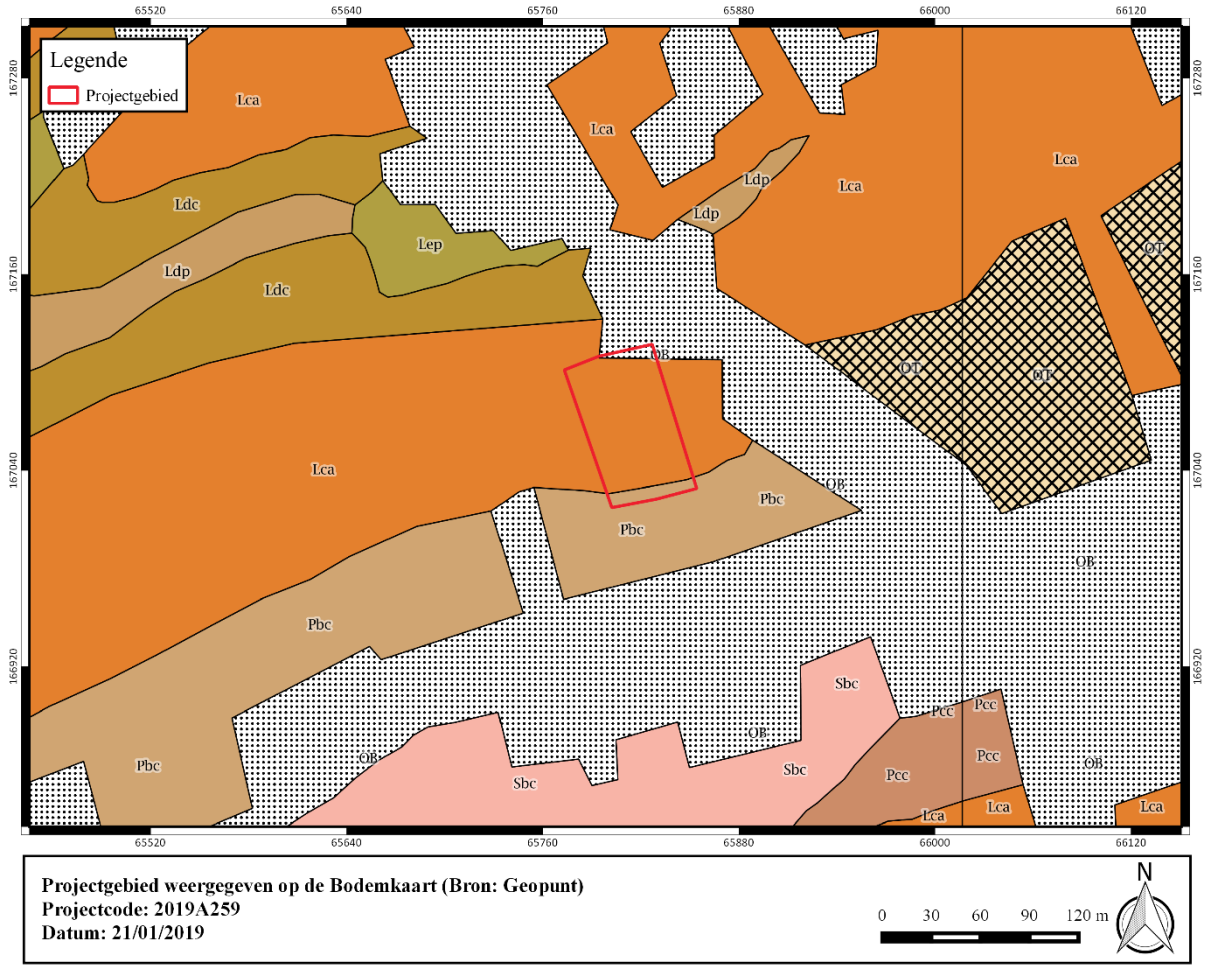

Figuur 15: Projectgebied weergegeven op de Bodemkaart (Bron: Geopunt).

1.4.2 Historische en archeologische voorkennis

1.4.2.1 Historische context en bekende archeologische vindplaatsen

Archeologische vondsten uit de Steentijd, Ijzertijd en de Romeinse periode wijzen op vroege menselijke aanwezigheid in de omgeving van het onderzoeksterrein.

Mogelijk is de gemeente ontstaan uit een 5de-eeuwse nederzetting – bestaande uit enkele boerderijen- van Frankische inwijkelingen op de linkeroever van de Leie. Vermoedelijk bouwt de heer van Wevelgem reeds in de 8ste eeuw een kleine kerk in de nabijheid van zijn hoeve. Het is uit dit domein dat de heerlijkheid Wevelgem zou ontstaan zijn. Wevelgem was een heerlijkheid zonder foncier. Tijdens de middeleeuwen ressorteert Wevelgem onder de kasselrij van Kortrijk onder de roede van Menen. De eerste tekstuele vermelding van de gemeente dateert uit 1197 in een oorkonde waarbij Lambrecht van Vichte een allodium schenkt aan de abdij van Nonnebosse.

Reeds in de middeleeuwen speelt de vlasteelt een voorname rol. De vlasteelt intensiveert vanaf de 16de eeuw. Het dorp liet zich vanaf de 16de eeuw reeds kennen als een centrum voor vlasnijverheid. Tot aan de Franse annexatie bleef Wevelgem socio-politiek onder een feodaal stelsel fungeren. Het is in deze periode dat een schepencollege en een burgemeester het bestuur van dit dorp overnamen

In de tweede helft van de 19de eeuw ontstaan er twee takken in de vlasverwerking m.n. de vlasvezelbereiding en de verwerking van de vezel tot garen linnen. Wanneer de vlasnijverheid in de 19de eeuw mechaniseert ontplooit Wevelgem zich tot de belangrijkste vlasverwerkende gemeente van de provincie. In 1910 waren er reeds 22 roterijen en mechanische zwingelarijen met 537 arbeidskrachten. De evolutie van de vlasindustrie zorgt tevens voor een demografische evolutie. Na WOII verloor de vlasnijverheid zijn aandeel.

In 1916 legt het Duitse leger een vliegveld aan op de rand van het grondgebied van Bissegem, grensgemeente van Wevelgem. Bij het bepalen van de locatie spelen de nabijheid van de Leie en de spoorweg de grootste rol. Het vliegveld wordt uitgebreid op het grondgebied van Wevelgem aangezien het te dicht lag bij de bebouwde dorpskom van Bissegem. Het omvatte een oppervlakte van 29 ha. en wordt uitgebreid onder minister A. Devéze die meer dan 63 ha. grond in beslag neemt.[3]

[3] Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Wevelgem, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121883 (geraadpleegd op 21 maart 2017).

1.4.2.2 Archeologische indicatoren en cartografische bronnen

De Ferrariskaart karteert het plangebied als akkerland. Het verloop van de Menenstraat en de Moorselestraat zijn reeds duidelijk waarneembaar. Precies ten noorden en ten oosten van het plangebied is bebouwing weergegeven. De bebouwing concentreert zich rondom de dorpskern, ca. 700 m ten oosten van het plangebied.

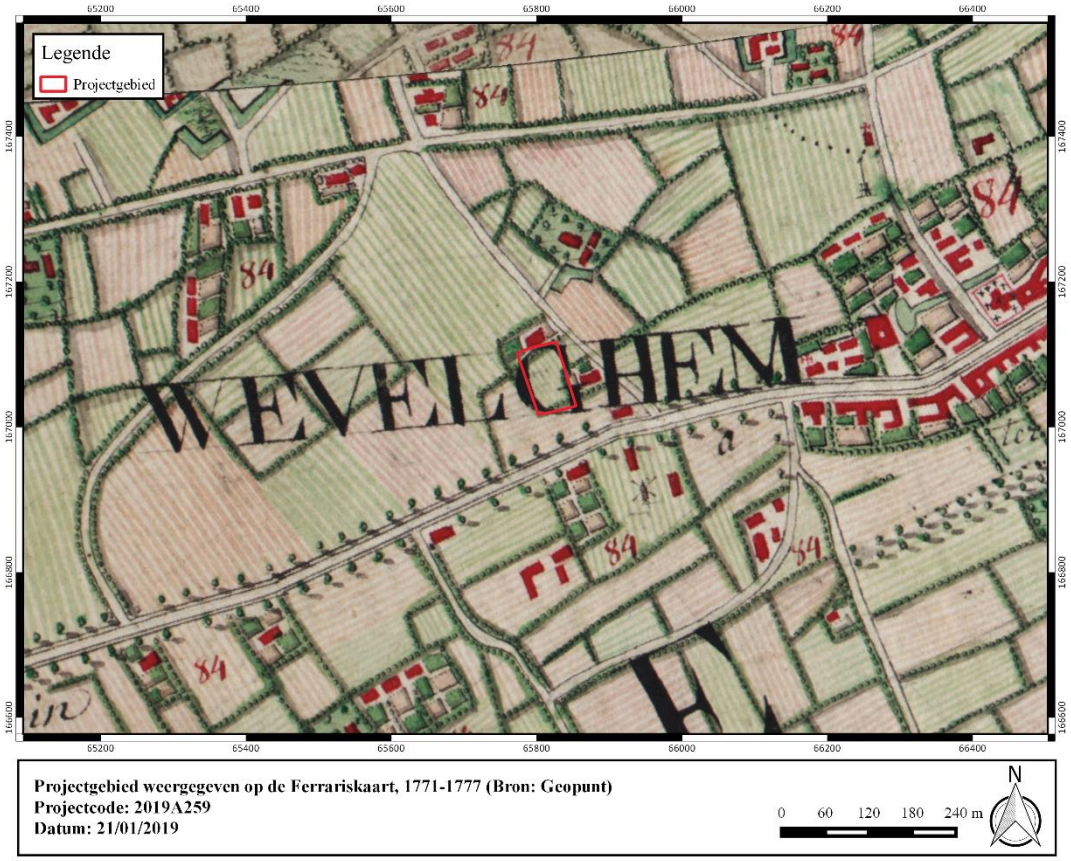

Figuur 16: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt).

Figuur 17: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt).

De 19e eeuwse cartografische indicatoren geven geen bebouwing weer binnen de contour van het plangebied. Langsheen de Moorselestraat zijn verspreid een aantal gebouwen weergegeven. Gedurende WO I situeert Wevelgem zich binnen het Duitse hinterland. Op de loopgravenkaart zijn geen defensieve structuren weergegeven. De noordzijde van het plangebied grenst aan een spoorlijn. Ook de topografische kaarten uit 1961 en 1973 geven geen bebouwing weer.

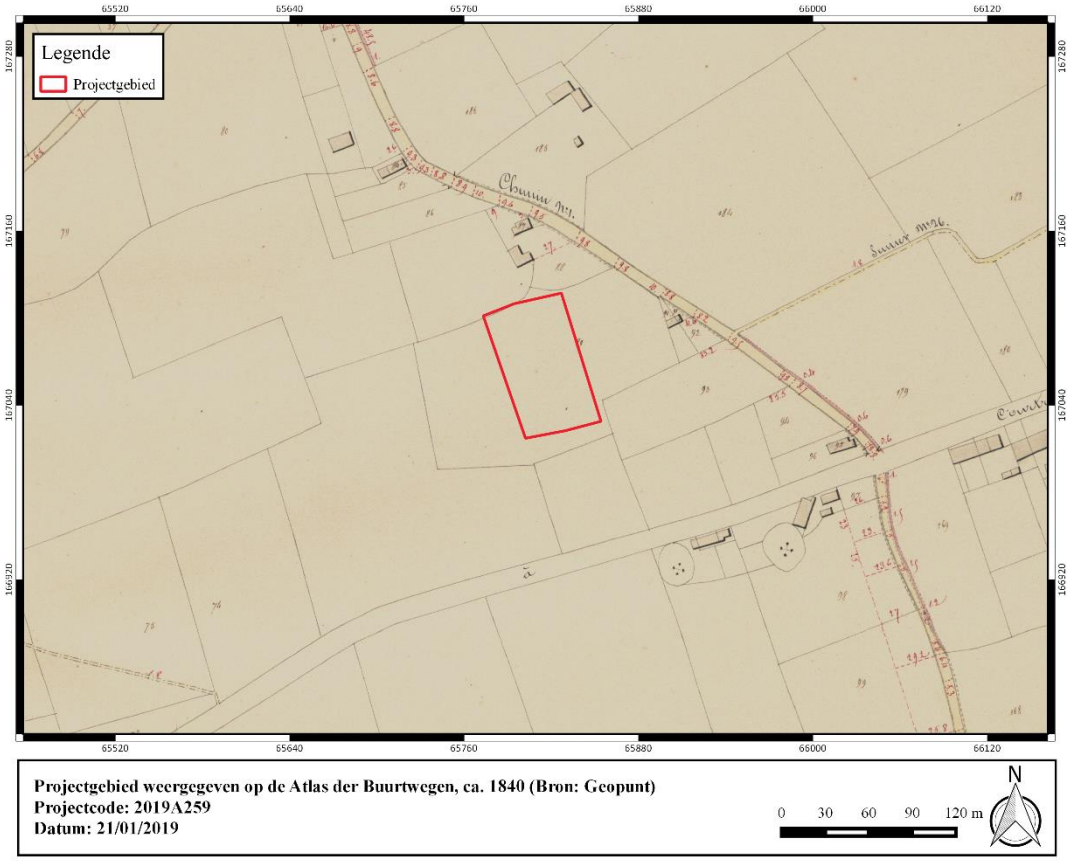

Figuur 18: Projectgebied weergegeven op de Atlas der Buurtwegen, ca. 1840 (Bron: Geopunt).

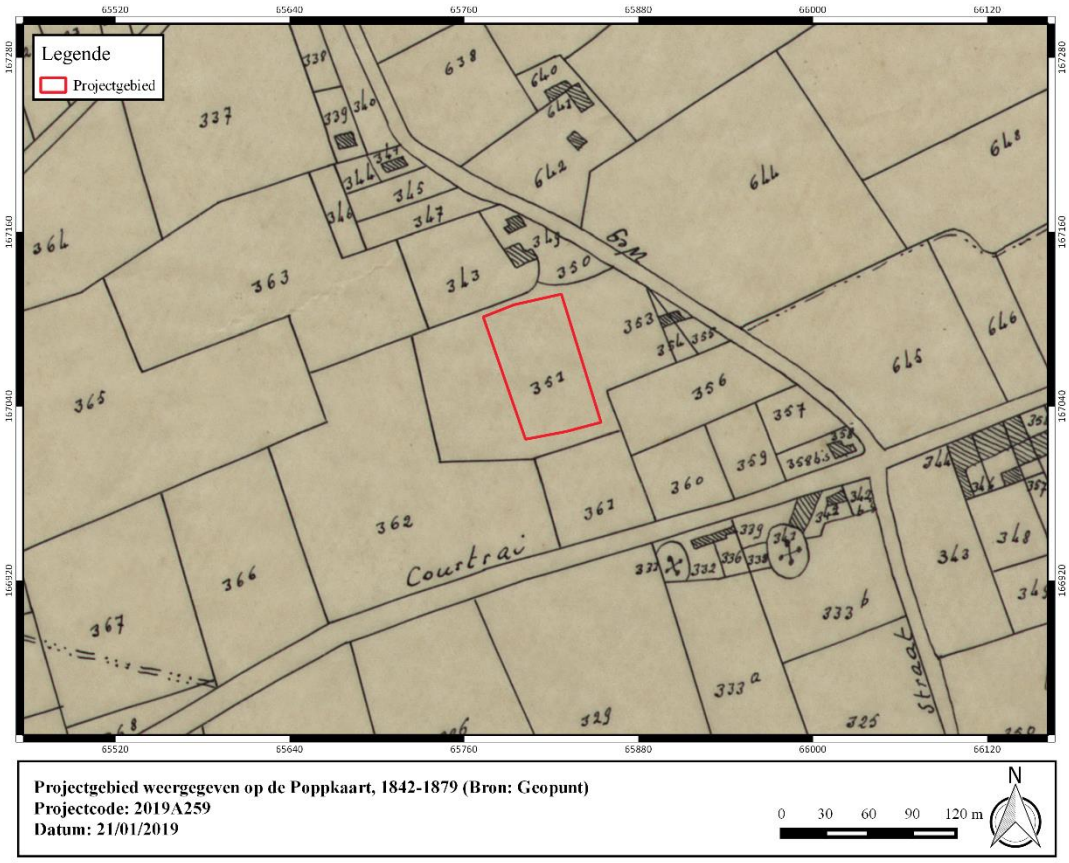

Figuur 19: Projectgebied weergegeven op de Popppkaart, 1842-1879 (Bron: Geopunt).

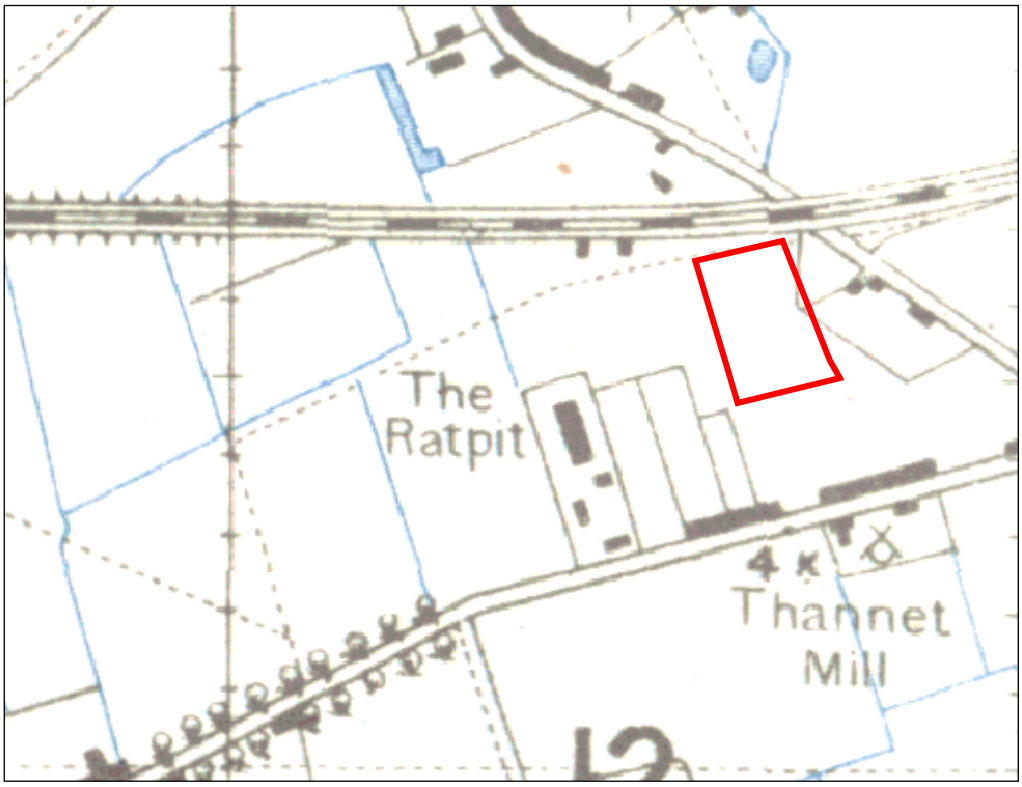

Figuur 20: Projectgebied weergegeven op de loopgravenkaart, december 1917 (Bron: Memory Maps – 10928SE2-3A-271217).

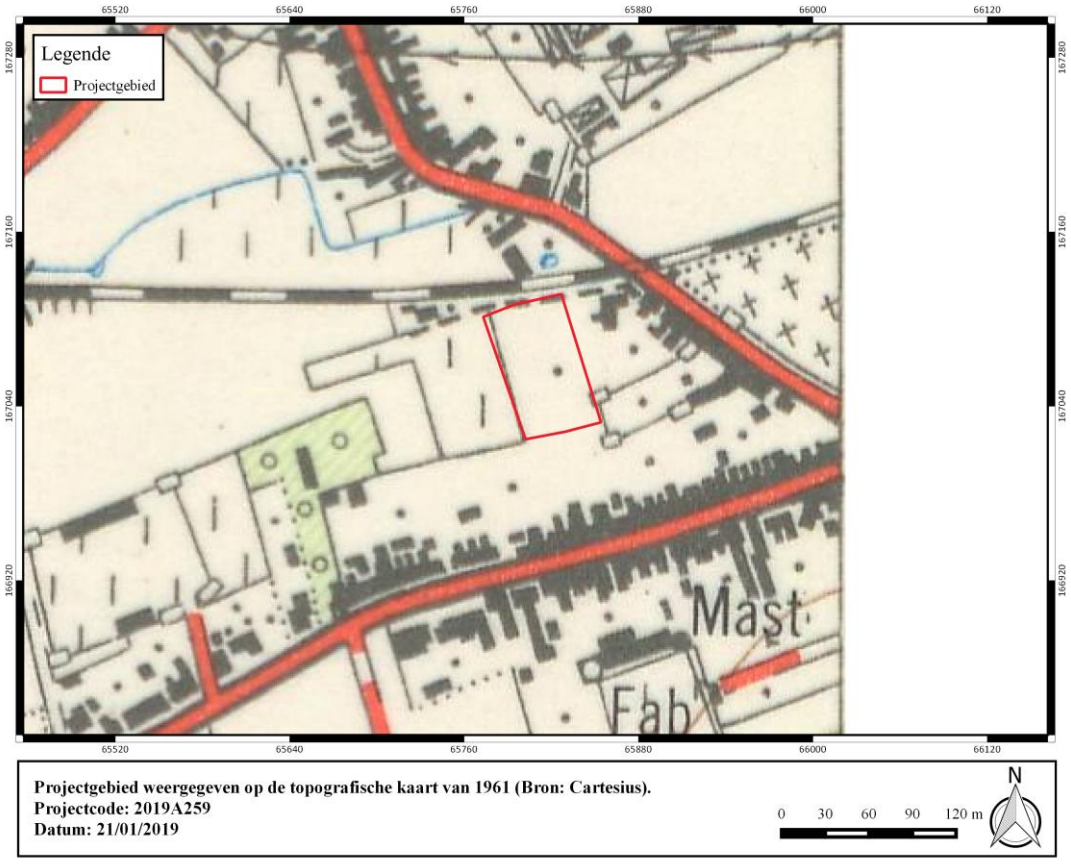

Figuur 21: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van 1961 (Bron: Cartesius).

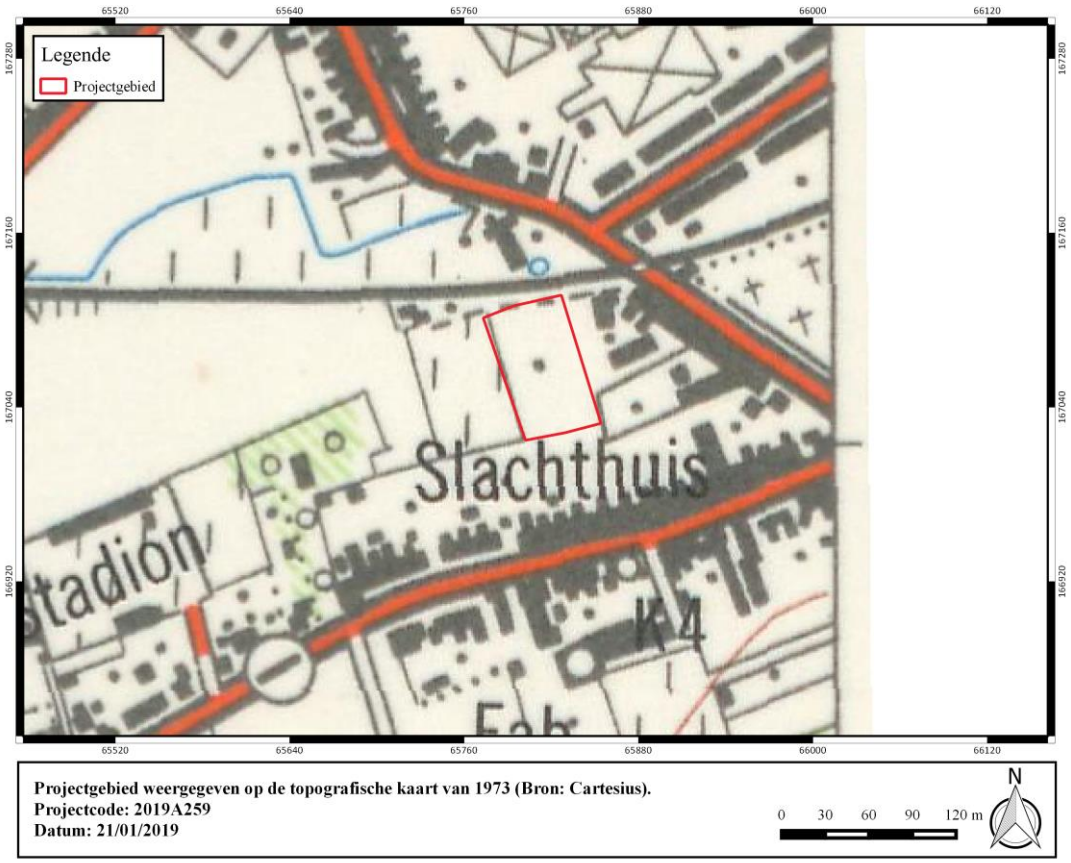

Figuur 22: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van 1973 (Bron: Cartesius).

1.4.2.3 Overzicht van de gekende archeologische waarden

Op het plangebied of de direct omgeving zijn geen archeologische vindplaatsen gekend. Anderhalve kilometer ten zuidwesten van het plangebied, in de alluviale vlakte, werden bij een proefsleuvenonderzoek in de Wezelstraat, resten van laatmiddeleeuwse en vroegmoderne landindeling aangesneden (CAI 218191). Meer dan een kilometer ten noordwesten van het plangebied is een cluster waarnemingen aangegeven op het kaartbeeld van de CAI. Aan de Kleine Molenstraat werden bij een proefsleuvenonderzoek in 2012 in enkele kuilen en greppels uit de Romeinse periode onderzocht, evenals resten van landindeling uit de middeleeuwen en nieuwe tijden (CAI 161237).

CAI locatie 209609, enkele honderden meter ten noorden van voorgaande waarneming, betreft de vondst van meerdere vuurstenen artefacten zonder specifieke datering die bewaard waren in een door colluvium afgedekt bodemprofiel. Verder betroffen de waarnemingen het restant van een site met walgracht en een reeks paalgaten, kuilen en greppels zonder verdere datering of waardering. Anderhalve kilometer ten noorden van het plangebied, aan de Ezelstraat, werd in 2010 een vlakdekkende opgraving uitgevoerd. Hierbij werden resten van Romeinse bewoning uit de 2^{e}-3^{e} eeuw onderzocht, alsook bewoningssporen uit de middeleeuwen. Daarnaast werden er ook enkele Romeinse crematiegraven onderzocht (CAI 150895 & CAI 151466)[4]. Overige gekende waarden betreffen enerzijds cartografische indicatoren van laatmiddeleeuwse omwalde hoeves en andere infrastructuur, en anderzijds lithisch vondstmateriaal gerecupereerd bij veldprospecties. De gekende waarden wijzen aldus op een menselijke aanwezigheid tijdens de steentijden, Romeinse periode en middeleeuwen.

[4] Verdegem S. et al, 2010, ADeDe Archeorapport 1, pp.136

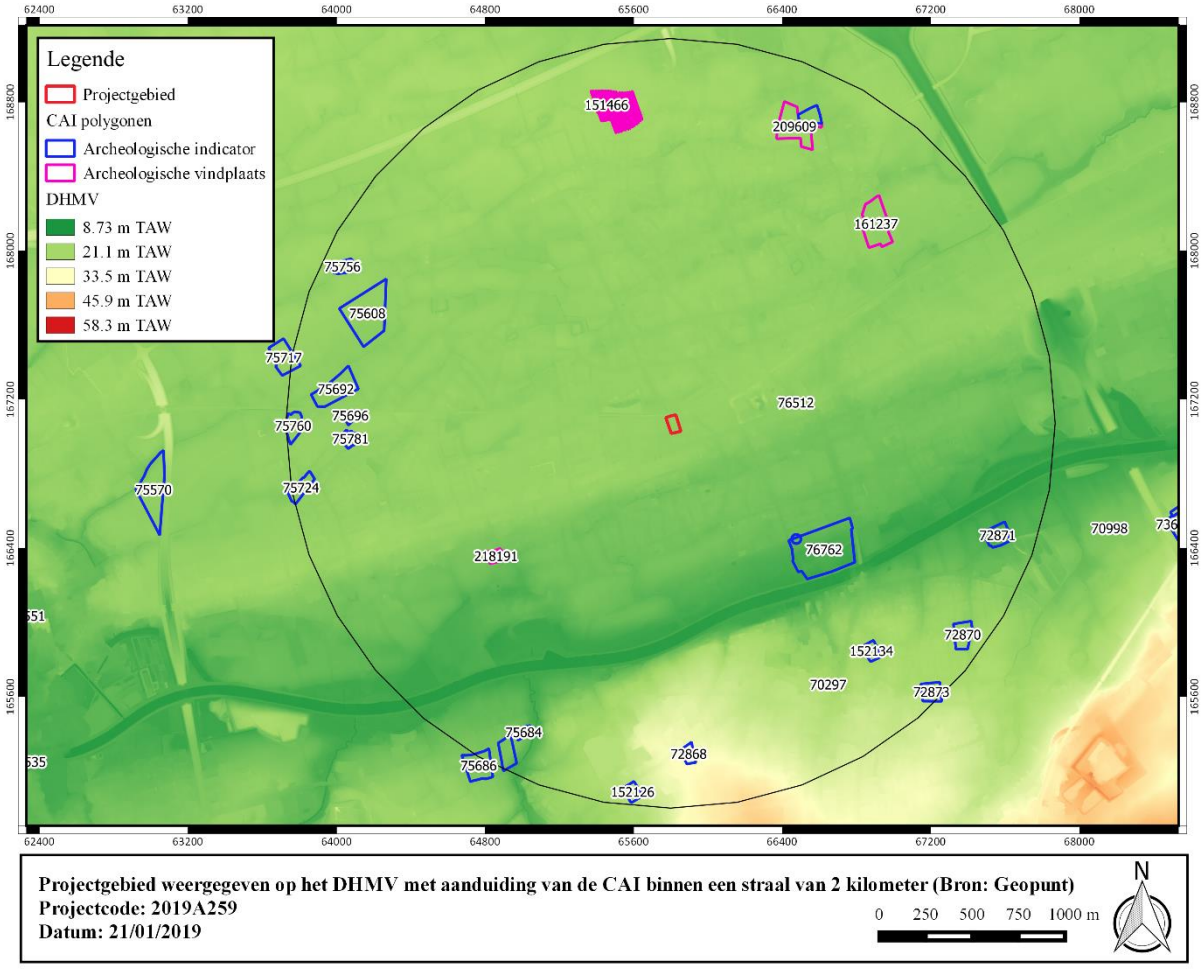

Figuur 23: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de CAI binnen een straal van 2 kilometer (Bron: Geopunt).

I. Archeologische vindplaatsen

76512	Controle van Werken; NK: 15 meter Late middeleeuwen: Eerste romaanse kerk vermoedelijk 3-beukig en basilicaal. Opgravingsresultaten: - halfronde koorfundering, ontstaan door de kerkvergroting van 1773 - voorgevel van een romaanse of vroeg-gotische, driebeukige benedenkerk, gebouwd van ijzerhoudende zandsteen. Totale gevelbreedte is ca. 16m Bron: DESPRIET Ph. 1982: Wevelgem: Sint-Hilariuskerk, in Archaeologia Mediaevalis, 26-27/02/1982, p. 63.
150895	Mechanische prospectie (2009); NK: 15 meter Romeinse tijd: Het voorlopige onderzoek heeft een sporencluster aan het licht gebracht in het NW van het terrein. De cluster bestaat uit een vindplaats omgracht door 3 greppels en uit twee palenclusters die duiden op 1 of meerdere gebouwenplattegronden. Buiten deze cluster zijn verspreid over het plangebied nog perceleringsgreppels aangetroffen en enkele kuilen gevuld met houtskool (vermoedelijk afvalkuilen of artisanaal, mogelijk ook Romeins).

	Bron: Goudie-Falckenbach E., Mervis D., De Coninck J., Gierts I. & Vanden Borre J., 2010. Archeologisch vooronderzoek Verkaveling Ezelstraat te Wevelgem, onuitgegeven rapport Soresma nv.
151466	Opgraving (2010); NK: 15 meter Midden-Romeinse tijd: Landelijke nederzetting uit de 2de en 3de eeuw n.Chr.. Er werden 3 gebouwen aangetroffen, vermoedelijk drie opeenvolgende fasen van dezelfde rurale nederzetting. Vermoedelijk vanaf 2de kwart van de 2de eeuw omgeven door een greppelsysteem (als perceels- of erfindeling), waarop een wegtracé aansloot. Resten van hoofdgebouwen (waarvan mogelijk één van het type Alphen-Ekeren) en bijgebouwen. – Langs het wegtracé werden ten minste 2 brandrestengraven (mogelijk 5) bijgezet. Fragmenten aardewerk, natuursteen en fragmenten metaal. – 2 waterkuilen en 2 waterputten – 2de - 3de eeuw. Romeins aardewerk (waaronder zoutcontainers, witbakkend aardewerk (mortaria), Low Lands Ware 1) – De greppels en greppelsystemen getuigen vermoedelijk van een lokaal wegtracé, waarlangs enkele crematies zijn bijgezet. Geen duidelijk verband tussen de greppelstructuren en de mogelijke gebouwplattegronden. Romeinse tijd: dakpannen, tegulae, imbrices Late middeleeuwen: Een bootvormig hoofdgebouw (door de onduidelijke opbouw van de structuur en de regionale afwezigheid van vergelijkbare gebouwplattegronden, kan aan deze interpretatie getwijfeld worden). Nederzettingssporen uit de late middeleeuwen ontbreken (behalve een greppel), terwijl aardewerk uit de volle middeleeuwen volledig afwezig is. De kern van de nederzetting uit de late middeleeuwen moet mogelijks meer noordelijk gezocht worden. – greppelsystemen – waterkuilen – poel (drenkkuil of kuil aangelegd voor artisanale activiteiten) – gedraaid grijs aardewerk, steengoed, roodgeglazuurd aardewerk Onbepaald: residuele voorwerpen in silex en fragmenten maalsteen, alsook een wetsteen. 22 fragmenten silex (waarvan 11 fragmenten sporen van bewerking vertonen) – 16 ijzeren fragmenten, 1 geplooid koperen lipje Bron: Verdegem, S.; De Smaele, B.; Thuy, A.; Pieters, H.; Vanden Borre, J.; Janssens, N., 2011. Definitief archeologisch onderzoek op de geplande verkaveling langs de Ezelstraat te Wevelgem (Versie 2), Archeo Rapport 1.
161237	Mechanische prospectie (2012); NK: 15 meter Steentijd: schrabber in zwarte silex van zeer goede kwaliteit Romeinse tijd: enkele fragmenten handgevormd aardewerk – Deze sporen maken wellicht deel uit van structuren perifeer aan een nederzettingskern. - kuil waarin 3 fragmenten van Low Lands Ware en een rand handgevormd aardewerk werden gevonden - onregelmatige lange ondiepe afvalkuil met een vrij houtskoolrijke vulling. Er werd gevonden: 1 fragment van een septaria, 2 fragmenten bouwceramiek, 8 fragmenten aardewerk, 1 randfragment van een

	wrijfschaal in importaardewerk, 2 delen van een bodemfragment in terra sigillata - greppel waarin 6 fragmenten handgevormd aardewerk werden gevonden. - greppel waarin 12 fragmenten handgevormd aardewerk werden gevonden, vermoedelijk afkomstig van 1 individu. Volle middeleeuwen: greppel waarin grijsbakkend aardewerk werd gevonden; het gaat echter hoogstwaarschijnlijk om residueel materiaal. Nieuwe tijd: perceelsgreppel waarin enkele scherven Romeins handgevormd aardewerk werden gevonden (residueel) Bron: Pieters H. & De Smaele B. 2012, Archeologisch proefsleuvenonderzoek op de site Kleine Molen te Wevelgem (West-Vlaanderen), Archeo Rapport 15 aDede bvba
209609	Mechanische prospectie (2015); NK: 15 meter Steentijd: Verschillende vuurstenen artefacten, waaronder een fragment van een gepolijste bijl. Ook enkele dikke handgevormde scherven met organische magering. De vondsten waren geassocieerd met een door colluvium afgedekte depressie, en een paleobodem. Late middeleeuwen: Op het terrein bevindt zich nog een stuk van de site met walgracht die voor het overige ten oosten van de onderzoekszone gelegen is. Op de gracht werd een coupe geplaatst. De gracht was opgevuld met recent puin. Onbepaald: greppels, kuilen en paalkuilen 20ste eeuw: Resten van een Flak stelling.
218191	Opgraving (2017); NK: 15 meter Middeleeuwen: twee fragmenten grijs aardewerk gevonden tijdens het proefsleuvenonderzoek als losse vondsten in het noordwesten van het terrein Nieuwe tijd: drie greppelsegmenten, zeer ondiep, ca. 50 cm breed, van subrecente oorsprong, verband houdend met indeling van het gebied in percelen – loden pistoletkogel uit 17de tot midden 19de eeuw, gevonden met metaaldetector op de zandbergjes van sleuf 2 20ste eeuw: cirkelvormige bomkrater, met enkele ijzeren brokstukken, fragmenten van de obus; krater met diameter van ca. 1 m; vermoedelijk door Brits geschut in WO I Bron: Acke B., Bracke M. en Van Quathem K. 2017: Nota Wevelgem Wezelstraat 33 (ongepubliceerde nota), Zelzate.

II. Archeologische indicatoren

Historisch-cartografische en iconografische data

70297	Indicator cartografie; NK: 250 meter 18e eeuw: molen
72868	Indicator cartografie; NK: 15 meter Onbepaald: site met walgracht
72870	Indicator cartografie; NK: 15 meter Onbepaald: site met walgracht
72871	Indicator cartografie; NK: 15 meter Onbepaald: site met walgracht
72873	Indicator cartografie; NK: 15 meter Onbepaald: site met walgracht
75760	Indicator cartografie; NK: 15 meter Late middeleeuwen: site met walgracht
75781	Indicator cartografie; NK: 15 meter Late middeleeuwen: site met walgracht
152126	Indicator cartografie; NK: 150 meter Onbepaald: site met walgracht
152134	Indicator cartografie; NK: 15 meter Onbepaald: site met walgracht
209610	Indicator cartografie; NK: 15 meter Late middeleeuwen: site met walgracht

Veldprospecties

75608	Veldprospectie (2000); NK: 15 meter Steentijd: lithisch materiaal 16de eeuw: steengoed, grijs reducerend gebakken wandscherfjes, witbakkend aardewerk, bruinrood aardewerk, Menens aardewerk, porselein, pijpfragmenten
75683	Veldprospectie (2002); NK: 15 meter

	Neolithicum: lithisch materiaal Romeinse tijd: kruikwaar in Eifeltechniek 17de eeuw: aardewerk - bruinrood aardewerk, slibversierd aardewerk, witbakkend aardewerk, steengoed, terracottabeeldje, pijpfragmenten – bronzen, ovalen medaille
75684	Veldprospectie (2002); NK: 15 meter Neolithicum: lithisch materiaal 17de eeuw: aardewerk – pijpfragmenten, bruinrood aardewerk, steengoed, bruinrood, slibversierd aardewerk, witgrijs aardewerk uit Nederrijn, witbakkend aardewerk
75686	Veldprospectie (2002); NK: 15 meter Neolithicum: lithisch materiaal 16de eeuw: aardewerk
75692	Veldprospectie (2002); NK: 15 meter Steentijd: lithisch materiaal 16de eeuw: bronzen gesp - bruinrood aardewerk, bruinrood, mangaanoxidegeglazuurd aardewerk, slibversiering, steengoed, majolica, porselein, witbakkend aardewerk, pijpfragmenten
75696	Veldprospectie (2002); NK: 15 meter Steentijd: lithisch materiaal 16de eeuw: bruinrood aardewerk, grijs reducerend gebakken aardewerk, steengoed, witbakkend aardewerk, pijpfragmenten
75717	Veldprospectie (2003); NK: 15 meter Steentijd: 10 bewaarde stukken die allemaal atypisch zijn 16de eeuw: grijs reducerend gebakken aardewerk, bruinrood loodgeglazuurd aardewerk, bruinrood slibversierd aardewerk, steengoed, witbakkend aardewerk, faïence, majolica, porselein, pijpfragmenten - bronzen knoop vervaardigd uit een totaal weggesleten bronzen munt uit de 17de eeuw
75724	Veldprospectie (2003); NK: 15 meter 16de eeuw: grijs reducerend gebakken vaatwerk, bruinrood loodgeglazuurd aardewerk, steengoed, pijpfragmenten, witbakkend aardewerk
75756	Veldprospectie; NK: 15 meter Late middeleeuwen: site met walgracht

Metaaldetectie

151348	Metaaldetectie (2010); NK: 150 meter Late middeleeuwen: munt - Tourse Groot - Philips IV, zilver, diameter 25mm

Onbepaald

76762	Onbepaald archeologisch onderzoek (Despriet Ph., 1997); NK: 15 meter Late middeleeuwen: o.a. bakstenen resten van een verdwenen bruggehoofd

1.4.2.4 Huidige gebruik en verstoringen

De orthofoto van 1971 toont een afwijkend beeld van de huidige toestand. Door de beperkte zichtbaarheid is het echter niet mogelijk om conclusies te trekken. Op de topografische kaart van 1973 is geen bebouwing afgebeeld (zie 1.4.2.2).

Vanaf de orthofoto van 1979-1990 is de huidige toestand van het terrein als voetbalveld zichtbaar. Logischerwijs kan uitgegaan worden van het feit dat de aanleg van dit voetbalveld gepaard zal gegaan zijn met noodzakelijke egaliseringswerken en de mogelijk aanleg van drainagesystemen. De impact van deze werken kan op heden niet correct bepaald worden door het ontbreken van bodemonderzoeken of plannen.

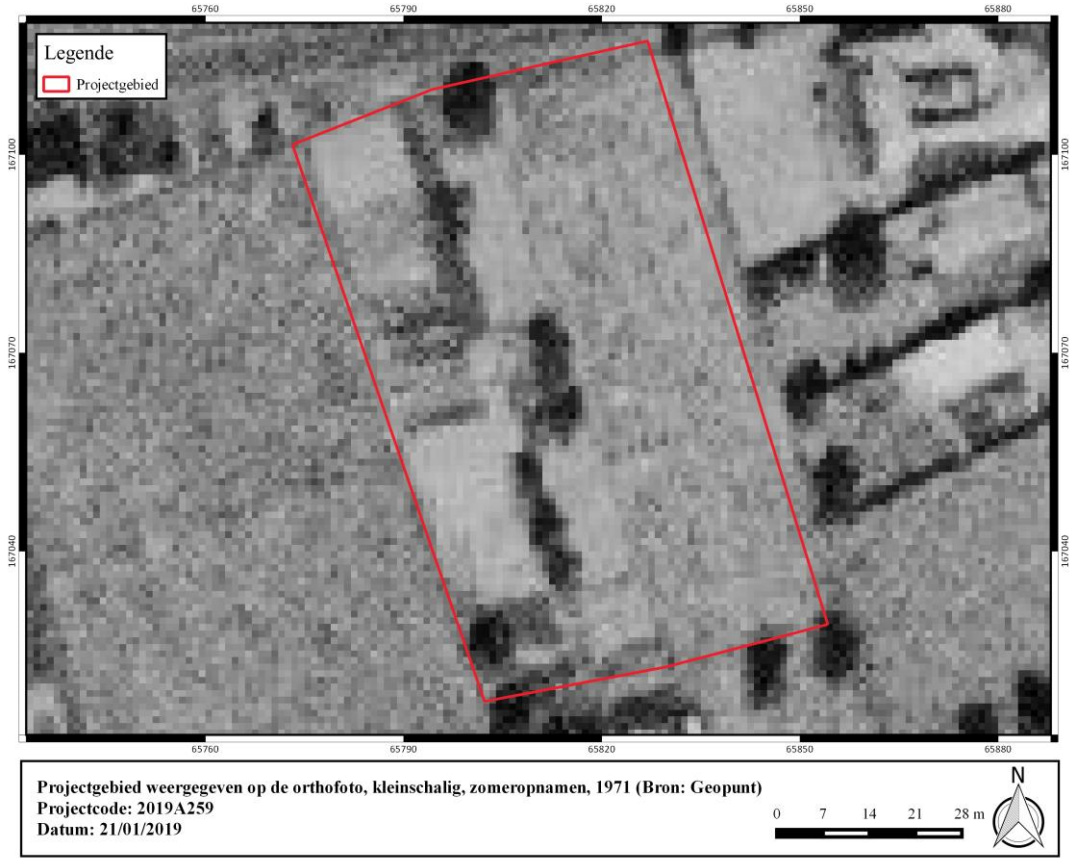

Figuur 24: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt).

Figuur 25: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt).

Figuur 26: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt)

Figuur 27: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2008-2011 (Bron: Geopunt).

Figuur 28: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2017 (Bron: Geopunt).

1.5 Synthese

De opdrachtgever plant de constructie van een nieuw openbaar zwembad met bijhorende infrastructuur. Het plangebied is ca. 5025m^2 groot en is heden grotendeels in gebruik als voetbalveld.

Wevelgem is gelegen in de zandleemstreek. Het plangebied situeert zich ca. 1 km ten noorden van de actuele loop van de Leie, op de rand van het Weichseliaan rivierterras. Ten noorden en ten oosten van het plangebied stromen respectievelijk de Neerbeek en de Tolbeek richting de Leie. De Quartairgeologische kaart geeft ter hoogte van het plangebied een profielopbouw weer van eolische afzettingen van het laat-Pleistoceen/vroeg-Holoceen die rusten op fluviatiele afzettingen van het laat-Pleistoceen. De bodemkaart geeft ter hoogte van het plangebied een bodem weer bestaand uit droge zandleem, waarbij een deel van de E-horizont bewaard kan zijn. De ligging nabij de rand van het oude rivierterras, nabij de gradiëntzone langs de Leie en haar zijstromen, vormt een gunstige locatie voor zowel jager-verzamelaars als vroege landbouwgemeenschappen. In eerste instantie zullen door middel van een landschappelijk bodemonderzoek, de bodemopbouw en aldus de bewaringscondities m.b.t. artefactensites geëvalueerd moeten worden.

Historische en cartografische bronnen wijzen op een open en ruraal karakter van de omgeving. Het plangebied bevindt zich ca. 650 m ten westen van de historische kern van Wevelgem, deze heeft zich ontwikkeld langsheen de Menenstraat. Op de kaart van Ferraris is het plangebied ingekleurd als akker. Rondom het plangebied zijn verschillende hoevegebouwen afgebeeld en ten zuiden van het plangebied, aan de overzijde van de Menenstraat, is een molen aangeduid. Op de 19^e-eeuwse kaarten zijn de hoevegebouwen, grenzend aan het plangebied, niet langer weergegeven. Wel zijn op zowel de Atlas der Buurtwegen en de Popp-kadasterkaart twee molens afgebeeld aan de overzijde van de Menenstraat. Op de orthofotosequentie is de huidige situatie herkenbaar op het luchtbeeld van 2000-2003. Daarvoor lag het terrein braak. Het oudste luchtbeeld van 1971 geeft een afwijkend beeld, maar is te onscherp om enige conclusies te trekken.

Op het plangebied of de direct omgeving zijn geen archeologische vindplaatsen gekend. Anderhalve kilometer ten zuidwesten van het plangebied, in de alluviale vlakte, werden bij een proefsleuvenonderzoek in de Wezelstraat, resten van laatmiddeleeuwse en vroegmoderne landindeling aangesneden (CAI 218191). Meer dan een kilometer ten noordwesten van het plangebied is een cluster waarnemingen aangegeven op het kaartbeeld van de CAI. Aan de Kleine Molenstraat werden bij een proefsleuvenonderzoek in 2012 in enkele kuilen en greppels uit de Romeinse periode onderzocht, evenals resten van landindeling uit de middeleeuwen en nieuwe tijden (CAI 161237). CAI locatie 209609, enkele honderden meter ten noorden van voorgaande waarneming, betreft de vondst van meerdere vuurstenen artefacten zonder specifieke datering die bewaard waren in een door colluvium afgedekt bodemprofiel. Verder betroffen de waarnemingen het restant van een site met walgracht en een reeks paalgaten, kuilen en greppels zonder verdere datering of waardering. Anderhalve kilometer ten noorden van het plangebied, aan de Ezelstraat, werd in 2010 een vlakdekkende opgraving uitgevoerd. Hierbij werden resten van Romeinse bewoning uit de 2^e-3^e eeuw onderzocht, alsook bewoningssporen uit de middeleeuwen. Daarnaast werden er ook enkele Romeinse crematiegraven onderzocht (CAI 150895 & CAI 151466)[5]. Overige gekende waarden betreffen enerzijds cartografische indicatoren van laatmiddeleeuwse omwalde hoeves en andere infrastructuur, en anderzijds

[5] Verdegem S. et al, 2010, ADeDe Archeorapport 1, pp.136

lithisch vondstmateriaal gerecupereerd bij veldprospecties. De gekende waarden wijzen aldus op een menselijke aanwezigheid tijdens de steentijden, Romeinse periode en middeleeuwen.

Concreet is er ter hoogte van het plangebied een trefkans inzake archeologisch erfgoed. De verwachting bestaat uit vondsten en sporenarcheologie. In eerste instantie dient een landschappelijk bodemonderzoek de bodemopbouw en bewaringscondities m.b.t. artefactensites te evalueren. Blijken relevante bodemhorizonten bewaard, dan is een archeologische boorcampagne, eventueel aangevuld met proefputten, noodzakelijk.

Naast een verwachting inzake artefactensites wijzen de gekende waarden ook op menselijke aanwezigheid tijdens het neolithicum en jongere periodes. De archeologische neerslag hiervan bestaat uit sporen. De meest geschikte onderzoeksmethode in functie van grondvaste resten is een proefsleuvenonderzoek.

2 Bibliografie

Agentschap Onroerend Erfgoed 2019

AGIV

DOV Vlaanderen

Geoportaal

Geopunt

Van Ranst, E. & Sys, C. 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen. Universiteit Gent.